

# ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΕΤΟΣ 9

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ Β

## ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ \*

Ὑπὸ  
GIUSEPPE UGO PARI

1. Ἀνάγκη διακρίσεως τῶν προϋποθέσεων τῆς ἰσορροπίας ταύτης. Πολλοὶ εἶναι ἀκόμη ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ στερεότης μιᾶς δημοσιονομικῆς καταστάσεως στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἰσοσκελίσεως ἑνὸς πίνακος ἐσόδων καὶ ἑνὸς πίνακος δαπανῶν, ὡς ἐμφανίζονται εἰς ἓνα δημόσιον προϋπολογισμόν, καὶ ὅτι ἡ δημοσιονομικὴ σύνεσις ἐξωτερικεύεται διὰ φορολογικῶν τροποποιήσεων ἢ διὰ μειώσεως δαπανῶν.

Εἶναι ἀληθές ὅτι διὰ νὰ μὴ παρουσιάζωνται ὡς ἀφελεῖς, προσθέτουν πάντοτε ὅτι γνωρίζουν κάλλιστα πῶς ὁ προϋπολογισμὸς ἀποτελεῖ λογιστικὴν εἰκονικότητα. Ἀλλ' ἡ ἐπιφύλαξις αὕτη προσβάλλει, κατ' αὐτοὺς, τὴν ἀγνότητα τῶν ἀριθμῶν καὶ τὴν εὐθύτητα τῶν ἐπινοουμένων μέσων πρὸς ἀπόδειξιν τῆς μέχρι χιλιοστοῦ ἐξισώσεως ἑνὸς συνόλου ἐσόδων καὶ ἑνὸς συνόλου δαπανῶν, οὐχὶ δὲ τὰ ὅρια, τὰ ὁποῖα ἡ δημοσιονομικὴ δρᾶσις συναντᾷ εἰς τὴν οἰκονομικὴν διάρθρωσιν μιᾶς χώρας καὶ τὴν τάσιν νὰ καταστή ὅλοεν περισσότερο ὀργανικὸν μέρος αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε τελικῶς καταλήγει εἰς τὸ νὰ ἐκπορεύεται ἐκ τῆς διαρθρώσεως ἐκείνης καὶ οὐχὶ νὰ τίθεται ὑπεράνω αὐτῆς ἢ νὰ τὴν παραμορφῶνῃ, περιορίζουσα τὴν ἰκανότητά της. Οὕτω ὀλίγιστοι — καὶ μεταξὺ ἀκόμη τῶν ἐπιφανῶν συγγραφέων — ἀσχολοῦνται μὲ τὴν διαπίστωσιν τῶν μέσων δι' ὧν ἡ δημοσιονομικὴ δρᾶσις μιᾶς χώρας ὑπεισέρχεται εἰς τὴν ὅλην οἰκονομικὴν αὐτῆς δρᾶσιν.

Εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ γνῶσις μόνον τῶν στενῶν σχέσεων μεταξὺ οἰκονομίας καὶ δημοσίας οἰκονομικῆς ἐπιτρέπει νὰ ἐξακριβωθῇ, ἐὰν ἡ δημοσιονομικὴ δρᾶσις ἐκάστης χώρας κατευθύνεται καλῶς, ἐὰν ἡ ἰσοσκέλισις ἑνὸς προϋπολογισμοῦ εἶναι πραγματικὴ

\* Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης κ. Giuseppe Ugo Pari εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐπιθεώρησιν τὴν μελέτην ταύτην, ἡ ὁποία δημοσιεύεται ταυτοχρόνως καὶ εἰς τὴν Ἰταλικὴν Ἐπιθεώρησιν «Giornale degli Economisti e Annali di Economia».

ἢ ἔαν τὰ ἀναφερθέντα μέσα, τὰ χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν ἐπίτευξίν του, ἀποβαίνουν ἀποτελεσματικὰ μόνον διὰ βραχεῖαν περίοδον, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τελικῶς ἀφίσταται τῆς ἀναγκαίας προσαρμογῆς τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως πρὸς τὰς δυνατότητας τῆς χώρας.

Τοῦναντίον εἰς τὴν μελέτην τῆς Κρατικῆς Οἰκονομίας ἐλλείπει ἡ συσχέτισις πρὸς μίαν σχηματικὴν παράστασιν, ἡ ὁποία ὑπῆρξε πρόδηλος εἰς τὴν μελέτην τῆς οἰκονομίας ὑπὸ τὴν μορφήν μιᾶς μηχανικῆς ἀναλογίας — τὴν τάσιν πρὸς μίαν ἰσορροπίαν — παρασταμένης ὑπὸ τῶν κλασσικῶν διὰ τῆς ἐννοίας τῆς φυσικῆς ἀξίας καὶ τῆς τρεχούσης ἀξίας, ἐξελισσομένης κατόπιν διὰ διαφόρων μέσων καὶ μὲ σημαντικὰ ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὰς ἐννοίας τῶν εἰδικῶν καὶ γενικῶν ἰσορροπιῶν. Μέγα μέρος τῆς δημοσιονομικῆς ἐρεῦνης συνορεύει μὲ τὴν μελέτην μερικῶν συνεπειῶν, ἀπορρεουσῶν ἐκ τοῦ φαινομένου τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως, χωρὶς ἡ ἔρευνα αὕτη νὰ γίνεται ἐν συσχετισμῷ μὲ τὴν σύνθεσιν τῶν πηγῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἀντλοῦνται οἱ φόροι, χωρὶς νὰ καθορίζη τὰς βασικὰς σχέσεις μεταξὺ τῆς οἰκονομικῆς διαρθρώσεως μιᾶς χώρας καὶ τῆς ἰδίας δημοσιονομικῆς δράσεως.

Ἡ δημοσιονομικὴ ἐπιστήμη, ἂν καὶ διαθέτουσα ἀφθονίαν θεωρημάτων ἐπὶ τῶν συνεπειῶν τῶν φόρων, κατ' ἰδίαν νοουμένων, δὲν ἡσχολήθη μὲ τὸ νὰ περικλείσῃ ἐντὸς ἐνὸς πλαισίου τὴν μελέτην τῶν σχέσεων μεταξὺ οἰκονομίας καὶ δημοσίας οἰκονομίας, ὥστε ἀφ' ἐνὸς νὰ σημειοῦνται τὰ ὅρια τοῦ καθορισμοῦ τῶν ἐν ἰσχύϊ φόρων ἀπηλλαγμένων σοβαρῶν διαταράξεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπιτρέπεται ἡ πλαισιώσεις καὶ ἡ λύσις κάθε προβλήματος τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως. Οὕτω, ἐνῶ ἡ παράδοσις τῶν δημοσιονομικῶν μελετῶν ἐν τῇ χώρᾳ μας παρουσιάζεται μεταξὺ τῶν πλέον ἐκτιμωμένων καὶ παρὰ τῶν ξένων, δὲν ἐσημειώθη θεωρητικὴ τις προσπάθεια, τείνουσα εἰς τὸ νὰ προσδιορίσῃ ἐντὸς λογικοῦ ὀργανισμοῦ θεμελιώδεις γνώσεις διὰ τὸν εἰδικὸν τοῦτον κλάδον τῶν ἐρευνῶν. Ἡ συνέπεια εἶναι ὅτι — δεδομένου τοῦ πολυπλόκου τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων — κάθε εἰδικὴ πρόβλεψις δημοσιονομικῆς θεωρίας καὶ ἐφαρμογῆς δύναται νὰ εὕρῃ συναφεῖς διατυπώσεις καὶ λύσεις. Ἡ δυνατότης νὰ μαντεύσῃ τις μέχρι ποίου σημείου ἓνα δημοσιονομικὸν μέτρον δύναται νὰ φθάσῃ τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν παραμένει μεμακρυσμένη. Ἡ δὲ ἐπιστημονικὴ αὐστηρότης, ἡ ὁποία ἐπιβάλλεται εἰς τοιαύτας ἐρεῦνας ἐπεκτείνεται μαζὺ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀποφύγῃ τὴν κατάληξιν εἰς ἀπλὴν περιγραφὴν, ἢ εἰς συνήθη

δικαιολογίαν τῶν μέτρων μὲ τὰ ὁποῖα αἱ κυβερνήσεις προωθοῦν μίαν χώραν εἰς τὰς πλέον ἀπροσδοκῆτους κατευθύνσεις.

Ὅλοι π. χ. ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἡ ταυτόχρονος ὑπαρξίς εἰς ἓνα φορολογικὸν σύστημα, ἀμέσων καὶ ἐμμέσων φόρων, ὥθει πρὸς διάταξιν αὐτῶν κατ' ἀναλογίας τοιαύτας, ὥστε εἰς μίαν περίοδον καὶ εἰς ὠρισμένον τόπον, νὰ τείνουν νὰ διατηρηθοῦν ἐν ισορροπία. Ἀλλ' ὀλίγοι ἀνησυχοῦν νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὸ ἐὰν ἡ ισορροπία αὕτη μεταξύ τῶν δύο κλάδων τῆς φορολογίας προϋποθέτει μίαν ἄλλην ισορροπίαν πλέον εὐρυτέραν μεταξύ δράσεως, ἡ ὁποία ἀντλεῖ φόρους καὶ δράσεως, ἡ ὁποία δαπανᾷ τὴν πρόσοδον διὰ νὰ ἐπιδιώξη προκαθωρισμένους σκοποὺς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, καὶ ἐὰν ἀμφότεραι αἱ ισορροπίαι αὗται προϋποθέτουν τρίτην, ἀκόμη γενικωτέραν, μεταξύ τῆς δαπάνης τοῦ ἀποληφθέντος ἐκ φόρων καὶ τοῦ ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τούτου ἀποτελέσματος ἐπὶ τῆς οἰκονομίας, τὸ ὁποῖον ἀκριβῶς συνίσταται εἰς τὴν ἐνίσχυσιν καὶ ἀναπαραγωγὴν τῶν εἰσοδημάτων. Τέλος ἡ συνέχισις μιᾶς φορολογίας ἄνευ μεταγενεστέρων αὐξήσεων ἢ μειώσεων καὶ ἡ ἐξακολούθησις τῆς δαπάνης τῆς ἀποληφθείσης προσόδου, ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς δυνατότητος τῆς συνεχοῦς ἀντλήσεως εἰσοδημάτων ἐκ τῆς ιδιωτικῆς οἰκονομίας.

Σκοπὸς τῶν σχολίων τούτων εἶναι νὰ διαγραφῶσιν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς μερικοὶ τῶν ὅρων, οἱ ὁποῖοι καθορίζουν τὴν ισορροπίαν μεταξύ δημοσιονομικῆς δράσεως καὶ οἰκονομικῆς δράσεως μιᾶς χώρας. Ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ισορροπίας ταύτης κανονίζονται καὶ συναντῶνται συναφεῖς ισορροπίαι καὶ μερικώτερα προβλήματα.

2. Αἱ δύο πρῶται προϋποθέσεις τῆς ἐν λόγῳ ισορροπίας. Εἰς πρόσφατον μελέτην μας περὶ τῆς οἰκονομικῆς φύσεως τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως <sup>1</sup> ἐξεθέσαμεν τὴν ἀνάγκην, καθ' ἣν ἡ ἔννοια τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως δέον νὰ εὐρυνθῇ ἵνα λαμβάνη ὑπ' ὄψιν, ὅχι τόσον τὴν δρᾶσιν πρὸς φορολογικὴν προαφαίρεσιν ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῶν πολιτῶν καὶ τὰ συνεπαγόμενα ἀποτελέσματα, ὅσον τὴν δρᾶσιν τὴν σχετικὴν πρὸς τὴν διάθεσιν τοῦ συνόλου τῶν φόρων — τὴν λεγομένην «οἰκονομικὴν πολιτικὴν — καὶ τὰς ἐκεῖθεν προερχομένας συνεπείας διὰ τὸ εἰσόδημα μιᾶς κοινωνίας. Καὶ ἠναγκάσθημεν νὰ ὀρίσωμεν τὴν ἑλλειψὶν φορολογικῆς διαφυγῆς καὶ τὴν ἑλλειψὶν διπλῆς ἐπιβαρύνσεως ὡς τοὺς πρώτους ὅρους μιᾶς ισορροπίας μεταξύ δημοσιονομικῆς δράσεως, ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν σημασίαν ποῦ

<sup>1</sup> Natura e limiti dell'attività finanziaria in regime corporativo ἐν τῇ Rivista di diritto finanziaria e scienza delle finanze. Ἰαν. 1938 σελ. 4 - 8 τοῦ ἀντιτύπου.

τῆς ἀποδίδεται, καὶ οἰκονομικῆς δράσεως, ἂν καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως οἱ δύο οὗτοι ὅροι φαίνονται νὰ ἀφοροῦν μᾶλλον τὴν ἰσορροπίαν ἑνὸς συστήματος φόρων, βασιζομένου ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλαχίστης χρησιμοποίησεως τῶν διαθετομένων μέσων. Ὡς γνωστόν, ἔχομεν διαφυγὴν ὅταν τὸ φορολογούμενον πρᾶγμα διαφεύγει τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ φόρου. Ἐχομεν δὲ διπλὴν φορολογίαν, ὅταν τὸ αὐτὸ εἰσόδημα ἢ τὸ αὐτὸ μέρος ἑνὸς εἰσοδήματος ἐπιβαρύνεται δύο ἢ περισσοτέρας φορὰς δι' ἀμέσου φόρου, δύο ἢ περισσοτέρας φορὰς ἀπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν φόρων. Π. χ. ἐν τῇ ἰταλικῇ νομοθεσίᾳ σημειοῦται ἐπανάληψις φορολογίας α) εἰς τὸν φόρον ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος τοῦ γαιοκτῆμονος, ὁ ὁποῖος δὲν δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ τοὺς πληρωθέντας τόκους πρὸς τὸν δανειστήν, τὸν ἐξησφαλισμένον διὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ δανείου μὲ ὑποθήκην ἐπὶ τοῦ ἀκινήτου, καὶ τὸν φόρον ἐπὶ τῆς κινητῆς περιουσίας ἐπὶ τῶν αὐτῶν τόκων· β) εἰς τὸν φόρον ἐπὶ τῆς καταναλώσεως τῆς πρώτης ὕλης — λ. χ. τοῦ σιδήρου — καὶ τὸν φόρον ἐπὶ τῆς καταναλώσεως τοῦ βιομηχανοποιηθέντος προϊόντος ἐκ σιδήρου, ἀφοῦ ἔαν εἰς τὴν τιμὴν τοῦ τελευταίου τούτου — ὡς ἐκ τοῦ φαινομένου τῆς μετακυλίσεως, τὴν ὁποίαν ὁ νομοθέτης εὖ νοεῖ μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐπιβαρύνῃ τὸ εἰσόδημα τοῦ καταναλωτοῦ τοῦ βιομηχανικοῦ προϊόντος, ἐκ σιδήρου — οἱ δύο φόροι συσσωρεύονται, τὸ καταναλωθὲν εἰσόδημα ἐπιβαρύνεται ἐπανειλημμένως ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ φόρου· γ) Οἱ φόροι οἱ ὁποῖοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπιβαρύνουν τὰς μεταβιβάσεις τῆς αὐτῆς ποσότητος ἀποταμιεύσεως — ἐφ' ὅσον ἢ ἐπένδυσις γίνεται διὰ πρώτην φορὰν εἰς τίτλους ἢ εἰς ἀκίνητα καὶ ἐφ' ὅσον ὁ κάτοχος τῶν τίτλων ἢ τῶν ἀκινήτων, τοὺς πωλεῖ καὶ μὲ τὸ προϊόν τῆς πωλήσεως, ἐνδεχομένως ἐπηυξημένον μὲ κέρδος, ἀγοράζει ἄλλους τίτλους ἢ ἄλλα ἀκίνητα, ἢ ὅταν κατὰ τὸν θάνατον τοῦ κατόχου, ὁ φόρος ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν ἀποτελεῖ διὰ τὴν ἀρχικὴν ἀποταμίευσιν ἢ τὴν τελευταίαν διπλὴν φορολογίαν τῶν ἐμμέσων φόρων ἐπὶ τῶν μεταβιβάσεων.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν διπλὴν φορολογίαν, ἡ πραγματικὴ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις εἶναι πάντοτε φανερά, καὶ ἀπολήγει εἰς τὴν αὔξησιν τῶν ὑπαρχόντων ποσοστῶν, ἢ τὴν ἐφαρμογὴν νέων φόρων ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ οἰκονομικοῦ ὑποκειμένου.

Ὡς πρὸς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον — ὅπερ ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν φόρων ἀναμένει ἕνα ὠρισμένον εἰσόδημα — αἱ διαφυγαὶ ἀφαιροῦν φορολογητέον ὑλικὸν τοῦ παρόντος, αἱ δὲ διπλαῖ φορολογίαι ὑλικὸν τοῦ μέλλοντος.

Ὡς πρὸς τοὺς ιδιώτας, αἱ διπλαῖ φορολογίαι προκα-

λοῦν ζημίαν τοῦ ἐπὶ πλεόν ἐπιβαρυθέντος εἰσοδήματος· αἱ διαφορὰι ζημίαν ἐκείνου, ποῦ ἂν καὶ δὲν ἐπεβαρύνθη ὑπὸ ἄλλων φόρων ὑφίσταται ἐν τούτοις τὸν συναγωνισμὸν τῶν εὐνοηθέντων ὑπὸ μικροτέρας φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως καὶ ἀσκούντων τὸ αὐτὸ ἐπάγγελμα· ἔμποροι ἢ βιομήχανοι ἢ ὡς ἐλεύθεροι ἐπαγγελματίαι — ὑπὸ εὐμενεῖς συνθήκας. Οὕτω, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Δημοσίου Ταμείου καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν φορολογουμένων νὰ ἀπαλλαγοῦν, ἐξ ἀνισοτήτων, καθορίζουν, καθ' ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐλαχίστου μέσου, τὴν ἔλλειψιν διαφυγῆς καὶ τὴν ἔλλειψιν διπλῶν φορολογιῶν ὡς πρώτας προϋποθέσεις τῆς ισορροπίας ἐνὸς συστήματος φόρων καὶ τῶν πηγῶν τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν.

3. Ἡ τρίτη προϋπόθεσις τῆς προαναφερθείσης ισορροπίας. Ὁ τρίτος ὅρος ἀφορᾷ καὶ οὗτος τὸ σύστημα τῶν φόρων καὶ ὁλοκληρώνει τοὺς δύο πρώτους. Ἀφοῦ ὠρίσθη ὡς οἰκονομικὴ ἡ δρᾶσις ἡ ὁποία ἀποσπᾷ ἓνα τμήμα τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος μιᾶς χώρας, διὰ νὰ ἐπιτευχθοῦν προκαθορισθέντες σκοποὶ τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως, ἀφοῦ ἐγένετο παραδεκτὸν ὅτι αἱ καθ' ἑκάστα ἀναλογοῦσαι μερίδες τῆς φορολογικῆς ὑποχρεώσεως δὲν εὐρίσκουν οἰκονομικὸν ἐλατήριον διὰ νὰ τροποποιηθοῦν, ὅταν αὗται ἐπιβαρύνουν τὰ ἀπειράριθμα εἰσοδήματα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι συμμετέσχον εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος διεξάγοντες τὰς πλεόν διαφόρους παραγωγικὰς δράσεις καὶ μεταξύ τῶν ὁποίων τὸ εἰσόδημα τοῦτο διενεμήθη, τὸ τμήμα τοῦτο τὸ ὁποῖον, κάθε μονὰς συνολικοῦ εἰσοδήματος μιᾶς χώρας, δύναται νὰ συνεισφέρῃ εἰς τὴν δαπάνην τοῦ κράτους, εἶναι πάντοτε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συντελεῖ εἰς τὴν ἀναπαραγωγὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ κράτους ἀφαιρουμένου ποσοστοῦ ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Τὸ ποσοστὸν τοῦτο δὲν πρέπει νὰ εἶναι οὔτε μικρὸν οὔτε μεγάλον.

Μικρότερον ποσοστὸν δὲν θὰ ἐκάλυπτε τὰς ἀναγκαίας δαπάνας διὰ τὴν κρατικὴν δρᾶσιν· μεγαλείτερον ποσοστὸν θὰ ἐδημιούργει ὑπερβολικὰ ἔσοδα, ἐκεῖ ὅπου οἱ δημόσιοι προϋπολογισμοὶ δὲν ἀποθλέπουν εἰς ἐπιδίωξιν κερδῶν. Οὕτω ἐξ ἐνὸς συμπλέγματος δαπανῶν διὰ τὴν ἐπιδίωξιν προκαθορισμένων σκοπῶν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ὅταν λείπουν διαφυγαὶ καὶ διπλαῖ φορολογίαι, ἡ οἰκονομικωτέρα κατανομή — δηλαδή ἡ συνεπαγομένη τὴν ἐλαχίστην χρησιμοποίησιν τῶν διαθετομένων μέσων — ἐξωτερικεύει ἓνα φορολογικὸν βάρος, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ὁλότητί του ἀπολήγει νὰ εἶναι ἀνάλογον πρὸς ἐκάστην μονάδα ἐπιβαρυθέντος εἰσοδήματος. Ἡ ἀναλογικότης τοῦ δημοσιονομικοῦ βάρους — ἀποκαλυπτομένη ὡς ἡ

πλέον οικονομική ἐν σχέσει πρὸς τὸ σύνολον τῶν διαθετομένων μέσων — ἀποτελεῖ τὴν τρίτην προϋπόθεσιν ἰσορροπίας μεταξὺ οικονομικῆς δυναμικότητος μιᾶς χώρας καὶ δημοσιονομικῆς δράσεως.

4. Προσπάθεια οικονομικῆς δικαιολογήσεως τῆς ἀναλογικῆς φορολογίας. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν προρρηθέντα συλλογισμόν, θὰ ἡδύνατό τις νὰ ἐρωτήσῃ: εἴμεθα βέβαιοι ὅτι δὲν ὑφίστανται οικονομικὰ ἐλατήρια, τὰ ὁποῖα νὰ ὀδηγοῦν τὸ κράτος εἰς τὸ νὰ τροποποιήσῃ τὴν κατανομὴν τοῦ φορολογικοῦ βάρους τοῦ ἀναλογοῦντος πρὸς κάθε μονάδα ἐπιβαρυνθέντος εἰσοδήματος;

Εἰς τὴν πραγματικότητα, τὸ κράτος ἀναγκάζεται νὰ ἐξαιρέσῃ μερικὰ ἐλάχιστα εἰσοδήματα, νὰ ἀφαιρέσῃ βάρη ἀπὸ ἄλλα εἰσοδήματα, νὰ χορηγήσῃ ἐλαφρύνσεις ἐν συνδυασμῷ πρὸς αὐξήσεις ἐπὶ τῶν ποσοστῶν τῶν ἀφορῶντων τὰ μεγαλείτερα εἰσοδήματα. Ἡ προοδευτικότητα — καὶ γενικῶς ἡ διαφοροποίησις τῶν ποσοστῶν — ἀρχίζει τὴν διείσδυσίν της διὰ τοῦ κριτηρίου τῆς ἰσότητος· παραμένει καὶ καθίσταται ἐντονωτέρα ἐκ κριτηρίων σκοπιμότητος. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προοδευτικότητος συνηθίζεται νὰ λέγεται ὅτι τὰ ὑψηλότερα εἰσοδήματα προσφέρουν μικροτέραν ἀντίστασιν κατὰ τὴν πληρωμὴν τῶν βαρυτέρων φόρων. Εἰς τοῦτο ἀντιτίθεται τὸ ἐπιχείρημα ὅτι «... ἡ ἐνιαία τιμὴ δὲν εἶναι ἀναγκαῖον φαινόμενον τῆς δημοσιονομικῆς οικονομίας, ἥτις εἶναι οἰκονομία μονοπωλίων...». Τὸ κράτος, περισσότερον οἷα σδήποτε ἰδιωτικῆς μονοπωλιακῆς ἐπιχειρήσεως, εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀσκήσῃ τὴν πολιτικὴν τῶν πολλαπλῶν τιμῶν<sup>1</sup>. Κατὰ συνέπειαν τὰ αὐστηρότερα ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως συγγράμματα τῆς δημοσιονομικῆς ἐπιστήμης ἀρνοῦνται τόσον τὴν οικονομικὴν δικαιολογίαν τοῦ ἀναλογικοῦ φόρου, διὰ τὸ γεγονὸς ὅτι κάθε μονὰς συνολικοῦ εἰσοδήματος, ἅπαξ καὶ κατανεμηθῇ μεταξὺ τῶν παραγωγῶν του, οὐχὶ κατ'ἀνάγκην καλεῖται νὰ πληρώσῃ ἐνιαίαν τιμὴν διὰ τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν συνεπακόλουθον κατανάλωσιν τῶν γενικῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ὅσον καὶ τὴν οικονομικὴν δικαιολογίαν τοῦ προοδευτικοῦ φόρου ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν τὸ «no bridge» ἀποκλείει λογικὴν βάσιν εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ θυσιῶν διαφόρων ἀτόμων καὶ ἀκόμη εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἰσότητος τῶν θυσιῶν καὶ τὰς συνεπακολουθούσους της, τὴν θεωρίαν τῆς ἀναλόγου θυσίας, τὴν θεωρίαν τῆς ἐλαχίστης θυσίας, αἱ ὁποῖαι προκειμένου περὶ τοῦ προοδευτικοῦ φόρου ἀκριβῶς θὰ ὤφειλον νὰ παράσχουν μίαν ὀρθολογικὴν ἐξήγησιν. Ἐάν

<sup>1</sup> De Viti de Marco A. Principii di economica finanziaria, Torino, Einaudi 1934, pages 143 - 144.

δύναται τις νὰ ἀποκρούσῃ τὴν αἰτιολογίαν τῶν μὴ δεχομένων τὸν προοδευτικὸν φόρον, δὲν δύναται νὰ λεχθῇ τὸ αὐτὸ διὰ τὸ ἐλαττήριον τὸ ἐπικαλούμενον πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν διὰ τὸν ἀναλογικὸν φόρον.

Τὸ νὰ παρομοιάσῃ τις τὸ Κράτος μὲ ἓνα ἰδιώτην ἀσκοῦντα μονοπώλιον εἶναι νοητὸν ὅσον ἀφορᾷ τὰ κρατικὰ μονοπώλια ἐμπορευμάτων — σιγάρρα, σπέρτα, ἄλας, — ὅπου ἀμφότεροι — ἰδιῶται καὶ κρατικὸν ἴδρυμα — τείνουν μὲ σκοπὸν τὸ μέγιστον κέρδος. Ἀποβαίνει τολμηρότερον, ἀλλὰ πάντοτε νοητόν, εἰς τὴν παραγωγὴν εἰδικῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν — ταχυδρομεῖα, σιδηρόδρομοι — διαιρετῶν εἰς μονάδας ἐλαχίστας ἀλλὰ πλήρεις καὶ ἐκποιησίμους εἰς διαφόρους τιμὰς μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ φθάσουν τὴν μεγίστην ἐξάπλωσιν τῆς καταναλώσεως, ἐὰν ὅχι καὶ κέρδους. Ἐπειδὴ ὀφείλουν νὰ ἀντιμετωπίσουν μίαν ζήτησιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐξηκριθωμένην ἐκ τῶν προτέρων ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, τὸ Κράτος δύναται νὰ κάμῃ χρῆσιν τῶν ἐπινοήσεων τοῦ ἰδιώτου τοῦ ἀσκοῦντος μονοπώλιον καὶ νὰ πωλῇ μονάδας τοῦ προϊόντος τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας πρὸς ἐνίους καταναλωτὰς μὲ τιμὴν ἴσην πρὸς τὸ κόστος, εἰς ἄλλους μὲ μικροτέραν τιμὴν καὶ εἰς τρίτους μὲ ὑψηλοτέραν. Ὅθεν εἶναι εὐλόγον νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι ἡ ἐνιαία τιμὴ δὲν ἀποτελεῖ ἀναγκαῖον φαινόμενον τοῦ Κράτους — μονοπωλιακοῦ παραγωγοῦ.

Ἄλλ' ὅταν ἀκολούθως λάθῃ τις ὑπ' ὅψιν τοῦ τὴν παραγωγὴν τῶν γενικῶν ὑπηρεσιῶν — ἄμυνα τοῦ ἐδάφους, διαχείρισιν τῆς δικαιοσύνης — μὴ ἐκποιησίμων κατὰ μικρὰς μονάδας σύμφωνα μὲ αἰτήσεις ἀτόμων, ἢ παρομοιώσῃς τοῦ Κράτους πρὸς ἰδιώτην ἀσκοῦντα μονοπώλιον φαίνεται ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰ γεγονότα. Τὸ Κράτος δὲν ἔχει πλέον νὰ ἀντιμετωπίσῃ μεταβολὰς ζητήσεως ἀπὸ μέρους τῆς ἀγορᾶς.

Εἰς τὴν αὐτὴν πρᾶξιν εἰς τὴν ὁποίαν ἐνυπάρχουν σκοποὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀσκεῖ ἀποφασιστικὸν ρόλον ἀνεξαρτήτως πρὸς πᾶσαν ἐκδήλωσιν ζητήσεως ἢ ποσότης γενικῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν τῶν ἀναγκαίων πρὸς ἐπίτευξίν των. Καί, ἀπηλλαγμένον τῆς ὑποχρέωσεως νὰ ἔχῃ ὑπ' ὅψιν ἓνα στοιχεῖον ἄσχετον πρὸς τὴν θέλησίν του — τὴν ζήτησιν τῶν ἀτόμων — ἀποσύρει ὑπὸ μορφὴν φόρου ἓν μέρος τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἀτόμων, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ θεωρηθῇ ἢ τιμὴ, τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἐξ ἐκείνων πληρώνει διὰ νὰ καλύψῃ τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς τῶν γενικῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἢ χρῆσις τῶν ὁποίων γίνεται καὶ ὅταν δὲν ζητοῦνται, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἶναι πολῖται τοῦ αὐτοῦ Κράτους, ἀλλὰ δὲν ἀναγνωρίζει πλέον καμμίαν ἀνάγκην διὰ νὰ διαφοροποιήσῃ τὴν τοιαύ-

την τιμήν, ὡς ὅταν πρόκειται νὰ αὐξηθοῦν τὰ κέρδη του ἢ ἡ ζήτησις τῆς ἀγορᾶς. Τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐλεύθερον νὰ κατανέμη μεταξὺ τῶν διαφόρων φορολογουμένων τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς τῶν γενικῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, συναινεῖ νὰ ἀποβάλῃ ἐξ ἑκάστης μονάδος τοῦ εἰσοδήματος ἓν σταθερὸν ποσοστὸν, ἢ μεταβλητὸν τοιοῦτον ἀναλόγως τοῦ ἔαν τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο σύστημα παρέχει μεγαλειτέραν φορολογικὴν ἀπόδοσιν ἢ φαίνεται οἰκονομικώτερον.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ἔαν ἐπιτύχη ν' ἀποδείξη: 1) ὅτι μία φορολογία ἐν τῷ συνόλῳ προοδευτικὴ διὰ τὰς κατηγορίας τῶν ἐπιβαρυνθέντων εἰσοδημάτων: α) ἀνοίγει τὴν ὁδὸν πρὸς αὐξοῦσας διαφυγὰς σὺν τῇ αὐξήσει τῶν ποσοστῶν, β) ἐμποδίζει τὴν σύστασιν τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων, τὰ εἰσοδήματα τῶν ὁποίων ἐπιβαρύνονται βαρύτερον, γ) ἐμποδίζει τὰ ἐνεργητικὰ ἀποτελέσματα τῆς μειώσεως τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς, τῆς μειώσεως τῶν τιμῶν καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ἀποταμιεύσεως, δ) καταπιέζει τὸ συνολικὸν εἰσόδημα μιᾶς χώρας καὶ κατὰ συνέπειαν τὸ σύνολον τῶν ἐσόδων, ὑποχρεώνει τὰς δημοσιονομικὰς ἀρχὰς νὰ ἀνυψώσουν τὰ ποσοστὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἐπιβαρύνονται τὰ ὑπάρχοντα εἰσοδήματα καὶ νὰ ἀναπαράγῃ τὰς ἀναφερθείσας συνεπείας<sup>1</sup>.

2) Ἐνῶ ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἡ ἀναλογικὴ φορολογία ὡς πρὸς κατηγορίας τῶν ἐπιβαρυνθέντων εἰσοδημάτων α) δὲν ὠθεῖ πρὸς τὰς διαφυγὰς, β) δὲν μεταβάλλει τὸ κίνητρον πρὸς τὸν σχηματισμὸν μεγάλων εἰσοδημάτων, τὴν μείωσιν τοῦ κόστους, τὸν σχηματισμὸν ἀποταμιεύσεως, γ) δὲν συμπιέζει τὸ σύνολον τῆς προσόδου ἐκ φόρων. Οὕτω ἀποδεικνύεται ἡ ἀπουσία ἐνὸς οἰουδήποτε οἰκονομικοῦ κινήτρου, ἐφ' ὅσον τὸ Κράτος προτρέπεται νὰ προαφαιρέσῃ ἀπὸ κάθε μονάδα εἰσοδήματος κατανεμηθέντος μεταξὺ τῶν διαφόρων κατόχων τῶν συντελεστῶν πού τὸ παρήγαγον, ποσοστὰ διάφορα τῶν αἰτηθέντων κατ' ἀρχὰς ὡς ἐλάχιστον τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος διὰ νὰ φθάσουν τοὺς προκαθορισμένους σκοποὺς τῆς κοινωνίας.

Κατὰ συνέπειαν κατὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς ἐν γένει θεωρίας τοῦ φόρου — πρὸ τῆς τοῦ ἀναλογικοῦ φόρου — δὲν καθίσταται καθόλου ἀναγκαία ἡ ὑπόθεσις (ἢ προταθεῖσα ὑπὸ ἐνιαίων συγγραφῶν)<sup>2</sup>, καθ' ἣν ἕκαστος φορολογούμενος καταναλίσκει γενικὰς

<sup>1</sup> Ἀντιθέτως ὁ Dalton H. Principles of public finances, London 1936, κεφ. X παραγρ. 53-55. Ἐκ ταύτης παραδέχεται ὅτι μία προοδευτικὴ φορολογία σταματᾷ μέχρις ἐνὸς σημείου τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ ἀποταμιεύῃ.

<sup>2</sup> De Viti De Marco op. cit. page 86.

<sup>3</sup> Ὁ Dalton H. Principles κλπ. σελ. 90 καὶ 95 ἐν ὑποσημείωσει κρίνει καὶ

δημοσίας ὑπηρεσίας ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸ εἰσόδημά του. Ἡ ἄγνωστος (ποσότης) τῆς ἀτομικῆς καταναλώσεως — ἅπαξ καὶ τίθεται ἐν συγκρίσει αἱ συνέπειαι μιᾶς ἀναλογικῆς φορολογίας καὶ αἱ συνέπειαι μιᾶς προοδευτικῆς φορολογίας — δὲν ἀποτελεῖ ἐμπόδιον εἰς τὴν οἰκονομικωτέραν κατανομὴν τοῦ κόστους τῶν γενικῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Διὰ νὰ γίνῃ τοιαύτη κατανομή ἀρκεῖ, ὅπως τ' ἀποτελέσματα τῆς πείρας ἐπιβεβαιώσουν τὴν ἀνάγκην νὰ μὴ μεταβάλλουν τὴν τιμὴν — καὶ συνεπῶς τμῆμα τοῦ βάρους — ἢ ὅποια θὰ ἐπιβληθῇ ἐπὶ ἐκάστης μονάδος εἰσοδήματος πρὸς ὁλοκλήρῳσιν τοῦ κόστους τῶν γενικῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἐὰν θέλῃ τις τὴν ἐλαχίστην χρησιμοποίησιν τῶν διαθετουμένων μέσων καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὸ συμφέρον τοῦ Δημοσίου Ταμείου καὶ τὸ συμφέρον τῶν φορολογουμένων. Οὕτως ὥστε ἐκ μιᾶς οἰασδῆποτε δαπάνης προϋπολογισθείσης διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν γενικῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἡ ἀναλογικὴ κατάρτησις ὡς πρὸς τὰς μονάδας τοῦ εἰσοδήματος εὐρίσκει ἄπλετον δικαιολογίαν χωρὶς νὰ ὀφείλῃ τις νὰ ἀνατρέξῃ εἰς εἰκασίας ἐπὶ τῆς καταναλώσεως τῶν προρρηθεισῶν ὑπηρεσιῶν ἀπὸ μέρους τῶν εἰσοδηματιῶν.

Φυσικά, ἀφοῦ ἀποκτηθῇ ἡ μεγαλειτέρα οἰκονομικὴ προσαρμογὴ ἐνὸς ἀναλογικοῦ βάρους πρὸς ἐκάστην μονάδα εἰσοδήματος, τίποτε δὲν ἐμποδίζει ὅπως οἱ καθ' ἑκαστα φόροι ἔχουν ἡλαττωμένα ποσοστά, ἀρκεῖ ὅτι ἐν τῷ συνόλῳ αἱ περιστολαὶ συμψηφίζονται καὶ ἀναπαράγωσι τὴν ἀναλογικότητα τοῦ βάρους ὡς πρὸς ἐκάστην φορολογηθεῖσαν μονάδα εἰσοδήματος.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν, ὑπὸ καθεστῶς ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ, τιμαὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐμπορεύματος διάφοροι κατὰ τὰς περιπτώσεις, αἱ ὅποια ποικίλλουν ἀπὸ παραγωγοῦ εἰς παραγωγόν, ἀπὸ καταναλωτοῦ εἰς καταναλωτήν, ἀπὸ τόπου εἰς τόπον<sup>1</sup>, τείνουν πρὸς ἓνα ἐνιαῖον ἐπίπεδον ἴσον πρὸς τὸ κόστος παραγωγῆς, τοῦ αὐτοῦ ἐμπορεύματος. Παρ' ὅλας τὰς ἐξαιρέσεις ταύτας ἐν φορολογικὸν βάρος, τὸ ὅποιον κατανέμει τὸ κόστος παραγωγῆς γενικῶς καὶ εἰδικῶς δημοσίων ὑπηρεσιῶν κατ' ἀνάλογον μέτρον ἢ ἐλαφρῶς προοδευτικὸν δι' ἐκάστην μονάδα εἰσοδήματος, εὐρίσκει

---

αὐτὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Δὲν λύει ὅμως τὸ πρόβλημα ἐπιστημονικῶς καὶ ἀρκεῖται νὰ ἀναπαραγάγῃ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προοδευτικοῦ φόρου τὰς διαφόρους θεωρίας τῆς θυσίας.

1: Ἐπὶ τῶν δυσχερειῶν διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς μετρήσεώς του ἃς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ σᾶς παραπέμψω εἰς τὴν ἀναφερθεῖσαν μελέτην μου (*Natura e limiti* κλπ. σελ. 22 - 23 τοῦ ἀντιτύπου) καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἀναφερομένην βιβλιογραφίαν.

τὴν στερεὰν ἐκείνην οἰκονομικὴν δικαιολογίαν, ἡ ὁποία ἐν πάσῃ περιπτώσει οὐδέποτε ἐπιτυγχάνει νὰ προδιαθέσῃ μίαν ἐπιθάρυνσιν ἀποφασιστικῶς προοδευτικὴν.

Μοναδικαὶ ἐπιφυλάξεις ἐπὶ τῆς πιθανότητος ὅτι ὁ τρίτος οὗτος ὅρος τῆς ἰσορροπίας μεταξὺ οἰκονομικῆς δράσεως καὶ δημοσιονομικῆς τοιαύτης ἐμφανίζεται εἰς τὴν πρᾶξιν, εἶναι 1) Ἐν τῇ πράξει οὐδέποτε σχεδὸν οἱ καθ' ἑκάστα πολῖται λαμβάνουν ἀκριθῇ γνῶσιν περὶ τῆς κατανομῆς τῶν εἰσοδημάτων καὶ τῆς κατανομῆς τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως. Καὶ ἐὰν τὴν κατέχουν, σχεδὸν οὐδέποτε ἡμποροῦν νὰ τὴν χρησιμοποιήσουν διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ κατάστασις τῆς ὑψίστης ἀποδόσεως διὰ τὸ Δημόσιον Ταμεῖον καὶ ἡ σχετικῶς μικροτέρα πίεσις ἐπὶ τῶν φορολογουμένων, 2) Ἡ διορατικότης τῶν ὀργάνων τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως α) τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος τῆς χώρας, ἐν τῇ χρονικῇ μονάδι, β) τοῦ ἐλαχίστου ποῦ πρέπει ν' ἀπαιτηθῇ ἀπὸ τὸ εἰσόδημα τοῦτο, ὡς ποσοστὸν τῆς ἀπαιτουμένης δαπάνης πρὸς ἐπίτευξιν τῶν προκαθορισθέντων σκοπῶν τῆς κοινωνίας, γ) τοῦ συνολικοῦ φορολογικοῦ βάρους τὸ ὁποῖον πιέζει ἐπὶ ἐκάστου εἰσοδήματος ἢ τοῦλάχιστον ἐπὶ ἐκάστης κατηγορίας εἰσοδημάτων. δ) Τῶν μεθόδων πρὸς ἐπαναφορὰν τοῦ βάρους τούτου εἰς τὸ ἀναλογικὸν μέτρον, ἐὰν ἤθελε καταστῇ προοδευτικὸν τὸ ζήτημα τοῦτο.

Ἐν τούτοις ἡ ἐπιστημονικὴ ἐπεξεργασία ἔχει πλέον ἢ ποτὲ τὸ καθῆκον νὰ καταστήσῃ καταφανεῖς τοὺς ὅρους τῆς ἰσορροπίας τοῦτέστι τοῦ «optimum» ὡς πρὸς τὴν φορολογικὴν ἐπιθάρυνσιν — καὶ τὰς συνεπείας αἱ ὁποῖαι προκύπτουν ἀναποφεύκτως κατὰ τὴν ἐξατομίκευσιν τοῦ ἐν τῇ πράξει. Τότε μόνον αἱ ὑπεύθυνοι ἀρχαὶ θὰ δυνηθοῦν νὰ στρέψουν κάθε προσπάθειαν πρὸς ἐπίτευξιν τῆς πλήρους γνώσεως τῆς ἀγορᾶς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐνεργοῦν καὶ τῆς μεγίστης δημοσιονομικῆς ἀποδόσεως τῆς ἐπιτρεπομένης ἐκ τῆς διαρθρώσεως αὐτῆς.

5. Τετάρτη προϋπόθεσις τῆς ἀναφερθείσης ἰσορροπίας. Τέλος τέταρτος ὅρος τῆς ἰσορροπίας παρουσιάζεται ἡ ἰσότης μεταξὺ συνολικοῦ εἰσοδήματος μιᾶς χώρας — ἐν εὐρείᾳ χρονικῇ μονάδι (5, 10 ἔτη) διὰ νὰ δυνηθῇ μέγα μέρος τῆς κρατικῆς δράσεως νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἀποτελεσματικότητά της — καὶ τοῦ κόστους, τὸ ὁποῖον ὀλόκληρος ἡ κοινωνία ὑφίσταται τόσον κατὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν φόρων ὅσον καὶ τὴν δαπάνην τοῦ συνόλου τῶν ἐσόδων.

Διὰ μίαν κοινωνίαν τὸ κόστος τοῦτο ἐκ πρώτης ὄψεως, φαίνεται μετρούμενον ἐκ τοῦ φορολογικοῦ βάρους — τόσον ὑψηλοτέρου,

ὅσον εὐρυτέρα εἶναι ἢ ἐκλογή τῶν σκοπῶν ἀπὸ μέρους τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ τὸ κόστος περιορίζεται εἰς τὰς ἀπωλείας, τὰς ὁποίας τὸ Κράτος ἐπιβάλλει εἰς τὸ εἰσόδημα τῆς κοινωνίας.

α) Ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ παραγωγοῦ ἀγαθῶν καὶ δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

β) Ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ φανεροῦ ἀνακατανομέως τῶν ὑπαρχόντων εἰσοδημάτων, διὰ μέσου τῆς οὕτω λεγομένης μὴ ταμιευτικῆς δημοσιονομίας εἰς ἣν ἐπανεισέρχεται, ἐξ ὧν ἐλέχθη, φορολογικὸν βάρος καθαρῶς προοδευτικόν.

γ) Ὡς χρεώστης πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν διὰ δάνεια τὰ ὁποῖα ἀπεδείχθησαν ἐλάχιστα χρήσιμα κατὰ τὴν χρησιμοποίησίν των.

Ἐκ τοῦ κατὰ πόσον τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα — κόστος τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως καὶ συνολικὸν εἰσόδημα μιᾶς χώρας — προκύπτουν ἴσα ἢ ἀφίστανται τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου, ἐξαρτᾶται τὸ στάσιμον ἢ τὸ προοδευτικὸν ἢ τὸ ὀπισθοδρομικὸν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς χώρας.

6. Συνέπειαι τῆς μεταβολῆς ἐπιτευχθείσης ισορροπίας. Ὡς εἶναι πρόδηλον, κάθε γεγονὸς τὸ ὁποῖον τροποποιεῖ ἓνα τῶν ἐκτεθέντων ὄρων, ὥς ἡ ζήτησις, ἢ ἡ προσφορὰ ἑνὸς τῶν πολυποικίλων ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν τῶν ὑφισταμένων εἰς τὴν ἀγοράν, τείνει νὰ μεταβάλῃ ὁμοίως τὴν ισορροπίαν πρὸς τὴν ὁποίαν φέρονται ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἡ δημοσιονομικὴ δραστηριότης. Μία ἐλάφρυνσις φόρου ἐπὶ ἐνίων εἰσοδημάτων, τείνει νὰ μετατρέψῃ εἰς προοδευτικὸν ἓνα ἀναλογικὸν βάρος πρὸς τὰς διαφόρους κατηγορίας εἰσοδημάτων.

Καὶ ἐὰν ἡ τάσις ἐντείνεται, δυνατὸν νὰ λάβουν χώραν διαφυγαὶ κεφαλαίων, μικροτέρα ἐπένδυσις ἀποταμιεύσεως εἰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις, μικρότερον συνολικὸν εἰσόδημα, μικρότερον ὅλικον εἰσόδημα ἐκ φόρων, στοιχεῖα τὰ ὁποῖα διαταράσσουν τὴν σχηματισθεῖσαν ισορροπίαν. Μία ἐπαύξησις φόρων, ἢ ὁποία ἀνάγεται εἰς μερικὰ εἰσοδήματα, μὲ ἐλάχιστον τὸ κίνητρον παρὰ τοῖς κατόχοις αὐτῶν πρὸς σχηματισμόν των, μὲ τὸν αὐτὸν ρυθμόν, καταπιέζει τὸ συνολικὸν εἰσόδημα μιᾶς χώρας· καταθλίβει τὸ σύνολον τῶν ἐσόδων ἐκ φόρων καὶ ἀνατρέπει πιθανὴν κατάστασιν ισορροπίας. Μεταβολαὶ εἰς τὴν ζήτησιν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν — μεταβλητὴ ιδιότης τοῦ πληθυσμοῦ, μεταβληταὶ ἐπιθυμίαι τῶν ἀτόμων εἰς τὴν προσφορὰν τῶν ἀναφερθέντων ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, νέαι τεχνικαὶ μέθοδοι, νέαι μορφαὶ κοινωνικῆς ὁργανώσεως, νέαι κατευθύνσεις τελωνειακῆς πολιτικῆς — τροποποιοῦν τὰ ἐπίπεδα τῶν εἰσοδη-

μάτων καὶ τὸ σύνολον τῶν ἐσόδων ἐκ φόρων, καὶ τείνουν ὁμοίως νὰ τροποποιοῦν τὴν προλεχθεῖσαν ἰσορροπίαν.

Εἰς κάθε διαταραχὴν τῆς καταστάσεως τῆς μεγίστης ἀποδόσεως δι' ἓνα φορολογικὸν σύστημα θὰ πρέπη νὰ καταβάλλεται προσπάθεια πρὸς ἐπανόρθωσίν της. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ δημοσιονομικὴ δρᾶσις δὲν εἶναι ἔργον τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τῶν ὀλίγων ὑπευθύνων, ἡ τάσις πρὸς τὴν ἰσορροπίαν δὲν δύναται νὰ ἐπιβληθῇ αὐτομάτως, ἀλλὰ διὰ τῆς περισκέψεως τῶν ὀλίγων αὐτῶν. Ἐὰν αὕτη δὲν ἐπιβάλλεται, ἡ δημοσιονομικὴ δρᾶσις διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ εὗρεθῇ δεσμία τῆς ἐπιθυμίας τοῦ Κράτους νὰ ἀποκτήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα χωρὶς καμμίαν σχέσιν πρὸς τὴν οἰκονομικὴν δυναμικότητα.

7. Τὸ κριτήριον τῆς διακρίσεως μεταξὺ ἀμέσων καὶ ἐμμέσων φόρων. Αἱ βασικαὶ αὗται νύξεις ἐπιτρέπουν τὴν καταλληλοτέραν τοποθέτησιν ἐνίων προβλημάτων τῆς συγκεκριμένης κρατικῆς οἰκονομίας. Ἐν τούτων ἀφορᾷ τὴν συγκριτικὴν σπουδαιότητα τῶν ἀμέσων φόρων καὶ τῶν ἐμμέσων φόρων εἰς ἓνα φορολογικὸν σύστημα.

Ἐὰν τὸ εἰσόδημα ἐκάστου πολίτου, κληθέντος νὰ συνδράμῃ εἰς τὸ κόστος τῶν γενικῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἦτο γνωστόν, καὶ ἐὰν ἦτο ἐπίσης ἐξακριβώσιμον καὶ τὸ συνολικὸν εἰσόδημα μιᾶς χώρας, μετὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ ποσοστοῦ τοῦ ἀπαιτουμένου διὰ τὴν κάλυψιν τοῦ κόστους τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, γενικῶν καὶ εἰδικῶν, θὰ ἤρκει νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰς μονάδας τοῦ εἰσοδήματος ἐκάστου φορολογουμένου, διὰ νὰ ἔχῃ τὸ Κράτος τὸ ἐπιθυμούμενον σύνολον ἐσόδων. Συχνάκις ὅμως γνωρίζει τις ἢ ὑπολογίζει, μόνον καὶ μόνον τὸ συνολικὸν εἰσόδημα μιᾶς χώρας· δὲν εἶναι γνωστὰ οὔτε ὑπολογίζονται εὐκόλως τὰ καθ' ἕκαστα εἰσοδήματα, ποὺ τὸ ἀποτελοῦν. Συχνότερον μάλιστα οὔτε τὸ ποσὸν τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος εἶναι ἐπιδεκτικὸν προσωπικοῦ ὑπολογισμοῦ: πρὸς τούτοις συνηθίζεται νὰ συντάσσεται προϋπολογισμὸς τῶν δαπανῶν ποὺ πρόκειται νὰ γίνουν, ἐπὶ τῇ βάσει μιᾶς κατὰ προσέγγισιν γνώσεως τῆς μάζης τῶν καθ' ἕκαστα εἰσοδημάτων ποὺ τὸ ἀποτελοῦν.

Ἐκ τούτου προκύπτει ἡ ἀνάγκη νὰ ἐξακριβωθῇ ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ κληθοῦν νὰ συνεισφέρουν καὶ τὸ ποσὸν τοῦ ἀντιστοίχου εἰσοδήματος, ἐξ οὗ λαμβάνεται τὸ ποσοστὸν ἢ τὰ προκαθορισθέντα ποσοστά. Ἡ ἐκ τῶν προτέρων ἐκλεγείσα μέθοδος διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ εἰσοδήματος ἀποτελεῖ τὸ κριτήριον μιᾶς τῶν σπουδαιότερων ταξινομήσεων τῶν φόρων.

Λέγεται πράγματι ἄμεσος ὁ φόρος, ὁ ὁποῖος ἐπιβαρύνει τὸ

ἐξακριβωθὲν εἰσόδημα εἰς τὴν ἄμεσον αὐτοῦ ἐκδήλωσιν, λ. χ. διὰ μέσου τοῦ κτηματολογίου, τῆς δηλώσεως τοῦ φορολογουμένου, ἢ τῆς ἐκτιμήσεως τῆς οἰκ. ἐφορείας. Λέγεται ἔμμεσος ὁ φόρος, ὁ ὁποῖος ἐπιβαρύνει τὸ ἐξακριβωθὲν εἰσόδημα ἐξ ἐνδείξεων, ὡς ἡ δαπάνη, ἢ ἡ μεταβίβασις τῆς ἀποταμιευθείσης ποσότητος.

Οἱ ἔμμεσοι φόροι εἶναι φόροι ἐπὶ τῆς καθαρᾶς προσόδου, οὐχὶ ὀλιγώτερον τῶν ἀμέσων, διαφοροποιημένων μόνον διὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐξακρίβωσις ἀναβάλλεται νὰ γίνη κατὰ τὴν ἐξόδευσίν του εἰς καταναλώσεις, ἢ τῆς μεταβιβάσεως εἰς ἄλλα οἰκονομικὰ ὑποκείμενα. Ἡ ὑπαρξίς τῶν ἀμέσων παρὰ τοὺς ἐμμέσους δὲν συνεπάγεται διπλὴν φορολογίαν, ἀλλὰ διχοτόμησιν ἑνὸς ἐνιαίου φορολογικοῦ χρέους, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάγεται τὸ αὐτὸ εἰσόδημα, ἐξακριβωθέντος πρὶν μὲ ἄμεσον μέθοδον ἢ ὕστερον μὲ ἄλλην ἔμμεσον.

8. Τὰ ἐλατήρια τῆς ταῦτοχρόνου χρησιμοποιοήσεως καὶ ὁ πρῶτος ὅρος τῆς προρρηθείσης ισορροπίας. Ἡ ταυτόχρονος ὑπαρξίς ἀμέσων καὶ ἐμμέσων φόρων, εἰς ἓνα φορολογικὸν σύστημα, δικαιολογεῖται ἐκ σειρᾶς αἰτίων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει κάθε στοιχειῶδες σύγγραμμα: λειτουργία ὁλοκληρώσεως τῶν ἐμμέσων ὡς πρὸς τοὺς ἀμέσους καὶ τάνάπαλιν· μεγαλειτέρα προσαρμογὴ εἰς τὰς συνθήκας τῆς ἀγορᾶς· αἰσθητὴ μείωσις εἰς τὸ ἐλάχιστον τῶν δυνάμεων συγκρούσεως τῶν ἐμμέσων ὡς πρὸς τοὺς ἀμέσους.

Οὕτω ὁλόκληρον τὸ φορολογικὸν σύστημα μιᾶς χώρας τείνει νὰ ὀργανωθῇ κατὰ τρόπον ὥστε οὐδὲν μέρος τοῦ εἰσοδήματος νὰ διαφεύγῃ τῆς πολυσυνθέτου φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως. Εἰς τὸ μέτρον τῆς ἀρχῆς τῆς ὁλοκληρωτικότητος μεταξύ ἀμέσων καὶ ἐμμέσων φόρων ἐκδηλοῦται ἐν τῇ πράξει, ὁ πρῶτος ὅρος τῆς ισορροπίας μεταξύ οἰκονομικοῦ δεσμοῦ καὶ δημοσιονομικῆς δράσεως.

9. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐμμέσων φόρων καὶ ὁ δεύτερος ὅρος τῆς ισορροπίας. Ὁ δεύτερος ὅρος τῆς ισορροπίας — ἔλλειψις διπλῶν φορολογιῶν — τείνει νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῆς ἀρχῆς τῆς διπλῆς ἀποκαθάρσεως τοῦ εἰσοδήματος: α) μεταξύ τῶν ἐπιχειρήσεων τῶν διαφόρων παραγωγικῶν σταδίων, β) ἐν τῇ σφαίρᾳ ἐκάστης ἐπιχειρήσεως, μεταξύ τῶν διαφόρων παραγόντων τῆς παραγωγῆς. Ἀλλὰ οἱ αὐτοὶ συλλογισμοὶ πρακτικῆς ὠφελιμότητος οἱ ὁποῖοι προτάσσονται ὑπὲρ τῶν ἐμμέσων φόρων δημιουργοῦν καὶ τὴν ἀμφιβολίαν ὅτι ἡ αὔξουσα χρησιμοποίησις τῶν ἐμμέσων ἐμποδίζει τὴν ἐπαλήθευσιν τοῦ δευτέρου ὅρου τῆς ἀναφερθείσης ισορροπίας. Ὁρος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι ὀλιγώτε-

ρον ἀναγκαῖος τοῦ πρώτου διὰ νὰ ἀποφευχθῇ, ὅπως ἡ ἰσοσκελίσις ἑνὸς δημοσίου προϋπολογισμοῦ ἐπιτευχθεῖσα μὲ μεγαλειτέραν προσφυγὴν εἰς τοὺς ἐμμέσους φόρους, ἀκριβῶς διὰ τὰ πλεονεκτήματα ποὺ ἀναγνωρίζονται εἰς αὐτοὺς ἀπὸ ταμειυτικῆς ἀπόψεως, ἀνατραπῇ καὶ παραμένῃ εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν.

Εἰς τοὺς ἀμέσους φόρους αἱ διπλαῖ φορολογίαι αἱ ὁποῖαι σχεδὸν πάντοτε εἶναι ὀφθαλμοφανέστεραι, τείνουν νὰ παραμείνουν, μόνον ἔάν ἤθελον παρουσιασθῇ μὲ ἀνεπαρκῇ ἐμφάνισιν ἢ δικαιολογηθῇ ἐκ πολιτικῶν ἢ κοινωνικῶν ἐλατηρίων πρακτικῆς ὠφελείας. Εἰς τοὺς ἐμμέσους αὗται ἀποβαίνουν οὐχὶ μόνον συχνότεραι, ἀλλ' ὀλιγώτερον ἐξουδετερώσιμοι.

Εἰς τὴν φορολογίαν ἐπὶ τῆς καταναλώσεως λ. χ. αἱ διπλαῖ φορολογίαι ἀπορρέουν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι συχνὰ ἐφαρμόζονται φόροι πρῶτον εἰς ὀργανικὰ ἀγαθὰ (πρῶται ὕλαι, μηχαναὶ) ὕστερον εἰς ἀγαθὰ παραχθέντα κατὰ τὰ διάφορα στάδια τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς πρώτης ὕλης· τέλος εἰς τὸ ἔτοιμον προϊόν. Τοῦτο ἐνδιαφέρει ὅπως ἡ ἀποκάθαρσις τοῦ εἰσοδήματος δὲν ἐφαρμόζεται μὲ ἀκρίβειαν μεταξὺ τῶν ἐπιχειρήσεων τῶν διαφόρων παραγωγικῶν σταδίων καὶ κατόπιν ἐν τῇ σφαίρᾳ μιᾶς ἐκάστης μεταξὺ τῶν διαφόρων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Τελωνειακοὶ δασμοὶ ἐπὶ ὀργανικῶν ἀγαθῶν διὰ τὴν παραγωγὴν (πρῶται ὕλαι, μηχαναὶ) καταναλισκομένων ἐπὶ τόπου· φόροι ἐπὶ προϊόντων ἡμικατεργασμένων ἄνευ συσχετίσεως πρὸς τοὺς φόρους, οἱ ὁποῖοι ἀκολούθως θὰ βαρύνουν τὰ ἀντίστοιχα ἀγαθὰ πρὸς κατανάλωσιν. Ὅσάκις πρόκειται περὶ ἀπλῆς ἐπιβαρύνσεως καὶ ὅχι ὡς συμβαίνει ἐπὶ ἀληθοῦς διπλῆς φορολογίας, τὸ βάρος τοῦ φόρου, ἂν καὶ ἀνυψούμενον, θὰ ἔπρεπε νὰ βαρύνῃ μόνον ἐπὶ τῆς καταναλώσεως τοῦ ἀμέσου ἀγαθοῦ. Οὐχὶ ὀλιγώτερα εἶναι τὰ παραδείγματα τῆς διπλῆς φορολογίας τοῦ φόρου ἐπὶ μεταθιβάσεων ἑνὸς εἰσοδήματος ἀρχικῶς ἀποταμιευθέντος καὶ ἐπιβαρυνομένου ὡς ὅσακις ἀλλάζει εἶδος ἐπενδύσεως. Διὰ νὰ ἐξαλειφθοῦν αἱ ἐπαναλήψεις φόρων ἐπὶ τῶν καταναλώσεων θὰ ἀπῆτουν τελωνειακὰς ἐλαφρύνσεις καὶ καταργήσεις ἀπαγορεύσεων, καθάρσεις, ἐπιβαλλομένας ἐπὶ ἐντοπίων προϊόντων καὶ ἰσοσκελισμένας ἐμπορικὰς ἀνταλλαγὰς· ἐφόδια δηλαδή διὰ τὰ ὁποῖα ἐκάστη χώρα συναντᾷ μεγάλας δυσκολίας κατὰ τὴν μεγάλην οἰκονομικὴν ἀστάθειαν. Πρὸς ἐξουδετέρωσιν, αἱ διπλαῖ φορολογίαι ἐπὶ τῶν ἐπενδύσεων τῆς ἀποταμιεύσεως εἰς κινητὰς ἀξίας, δεδομένης τῆς δυσκολίας παρακολουθήσεως τῶν διελεύσεων, θὰ ἀπῆτουν χαμηλὸν ἐπίπεδον ποσοστοῦ.

Καὶ αἱ ἐπαναλήψεις τῶν φόρων ἐπὶ τῶν μεταβιβάσεων τῶν ἀκινήτων θὰ ἀπῆλθουν θαρραλέας ἀπλοποιήσεις ἐκ μέρους τοῦ Κράτους. Ἐν τούτοις ἀπὸ τινων ἐτῶν αἱ ἰσχυρῶς προστατευτικαὶ ἀναπτύξεις ἐστερέωσαν κάθε διπλὴν φορολογίαν ἐπὶ τῆς καταναλώσεως, ἀφ' ἑτέρου αἱ αὐξοῦσαι κρατικαὶ δαπάναι ἐχάραξαν ἐπὶ τῶν ποσοστῶν τῶν φόρων ἐπὶ τῶν μεταβιβάσεων τόσον τῶν κινητῶν ὅσον καὶ τῶν ἀκινήτων, κατευθύνσεις σοβαρῶς προοδευτικῆς. Καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν δύο κλάδων τῆς ἐμμέσου ἐπιβαρύνσεως εἰς τὰ νεώτερα φορολογικὰ συστήματα, πάντοτε ἡμπόδισε τὴν πραγματοποίησιν τοῦ δευτέρου ὅρου τῆς ισορροπίας μεταξύ οἰκονομικῆς καὶ δημοσιονομικῆς δράσεως μιᾶς χώρας. Ἐξεδήλωσε δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος δράσεις, ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ ἀποταμιεύσεως, ἐπὶ τῆς συνθέσεως τῶν εἰσοδημάτων καὶ τέλος ἐπὶ τοῦ συνόλου φορολογικοῦ συστήματος· συνέπειαι, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται πολὺ ὁμοίμορφοι πρὸς ἐκείνας μιᾶς ἐπιβαρύνσεως αὐστηρῶς προοδευτικῆς. Οἷοσδήποτε θεωρεῖ προτιμότεραν τὴν προσφυγὴν εἰς τοὺς ἐμμέσους δὲν δύναται νὰ μὴ λάθῃ ὑπ' ὅψιν τὰς συνεπείας ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν εἰσοδημάτων καὶ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας μιᾶς χώρας, πάντοτε ἀπομακρυνομένης ἐκ τῆς προαναφερθείσης ισορροπίας.

10. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐμμέσων φόρων καὶ ὁ τρίτος ὅρος ισορροπίας. Δεδομένων τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν ἐμμέσων φόρων — ὀλοκλήρωσις τῶν ἀμέσων φόρων, μεγαλειτέρα προσαρμογὴ εἰς τὰς συνθήκας τῆς ἀγορᾶς, ἐλάττωσις εἰς τὸ ἐλάχιστον τῶν δυνάμεων συγκρούσεως — καὶ ἡ ἀναλογία ἐντὸς αὐτῶν ὥς πρὸς τοὺς ἀμέσους ηὐξήθη μὲ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ἄνευ προηγουμένου κρατικοῦ παρεμβατισμοῦ καὶ τῆς ἀνάγκης φορολογικῶν ὀργάνων ταχέως ἀποδοτικῶν.

Εἰς τὴν πρᾶξιν ἡ δυνατότης ὅπως τὰ ποσοστὰ τῆς ἀμέσου ἐπιβαρύνσεως ἀντισταθμίζουσιν ἐκεῖνα τῆς ἐμμέσου φορολογήσεως καὶ ἀντιστρόφως, εἶναι νοητὴ μόνον διὰ βραχείας περιόδους. Ἐπειδὴ τὰ κριτήρια ἐπὶ τῇ θάσει τῶν ὁποίων καθορίζεται ἡ ἄμεσος φορολογία δὲν δύναται νὰ διῴστανται, εἰς μικρὰν περίοδον, ἐκείνων ποὺ διέπουν τὴν ἔμμεσον φορολογίαν, π. χ. μία ἐλάφρυνσις ἐξ ἀμέσων φόρων ἐνίων ἐλαχίστων εἰσοδημάτων δὲν θὰ συνεβιβάζετο μὲ μίαν ἐπιβάρυνσιν ἐπὶ τῶν λαϊκῶν καταναλώσεων. Καὶ εἰς τὸν καλὸν παρατηρητὴν, ἡ ζημία τῆς τεραστίας ὑπεροχῆς τῶν ἐμμέσων ἐπὶ τῶν ἀμέσων δὲν περιορίζεται εἰς ἐκείνην τῶν διπλῶν φορολογιῶν. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐπεμβάσεων καὶ τῶν δαπανῶν τοῦ Κράτους ἐπιβάλλουν πρὸ παντὸς τὴν αὐξήσιν τῶν ποσοστῶν τῶν φόρων ἐπὶ τῆς καταναλώσεως τῶν ἀγαθῶν μεγάλης ζητήσεως κοι-

νῆς χρήσεως. Ἐπειδὴ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ, προσεπάθουν νὰ ἐκτείνουν εἰς βραχὺ χρονικὸν διάστημα τὴν φορολογίαν ἐπὶ τῶν λαϊκῶν καταναλώσεων καὶ ἐκείνων τῆς πολυτελείας. Ἐπειδὴ δὲ σχεδὸν ὅλαι αἱ χῶραι ἀποφεύγουν ἐπιμελῶς τὴν φορολογίαν ἐπὶ τῶν εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης δὲν μένει ἢ ἐπιθάρυνσις τῶν εἰδῶν πολυτελείας μὲ ὑψηλὰ ποσοστά, τόσον πρὸς ἀντιστάθμισιν τῆς ἐξαιρέσεως ἢ τοῦ ἐλαφροῦ βάρους τῶν εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης, ὅσον ἐν ὄψει τοῦ γεγονότος, ὅτι τὰ ληφθέντα ὑπ' ὄψιν εἶδη πολυτελείας εἰς χώρας μὲ ὑψηλὸν κόστον ζωῆς εἶναι σχετικῶς ἐλάχιστα, καὶ συνεπῶς ἀνεπαρκῇ διὰ νὰ προσφέρουν ἀξιόλογον φορολογικὸν συνολικὸν εἰσόδημα. Οὕτω πολὺ ταχέως ἢ φορολογία ἐπὶ τῶν καταναλώσεων — τοῦλάχιστον μεταξὺ τῶν ὁρίων τῶν ἐπιτρεπομένων ὑπὸ τῶν δυνατοτήτων προσφυγῆς εἰς ὑποκατάστατα — ἀναγκάζεται νὰ μετασχηματισθῇ ἀπὸ ἀναλογικῆς εἰς προοδευτικὴν.

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ αὖξουσai κρατικαὶ δαπάναι, συνοδευόμεναι ὑπὸ ἐξαιρέσεων καὶ διακρίσεων πρὸς ὄφελος τῶν ὀλιγωτέρων εὐπόρων τάξεων, ὠθοῦν τὰ ποσοστά τῶν φόρων ἐπὶ τῶν μεταβιβάσεων ὅχι μόνον νὰ αὐξήσουν, ἀλλὰ νὰ λάθουν κατευθύνσεις καθαρῶς προοδευτικάς. Εἰς ἐνίας περιπτώσεις — ὡς συμβαίνει μὲ τοὺς φόρους κληρονομίας — ἐκδηλοῦνται ὡς πραγματικὰ ὄργανα κατασχέσεως τοῦ φορολογουμένου εἰσοδήματος. Τέλος τὸ βάρος τῶν φόρων τῶν βαρυνόντων ἐπὶ ἐκάστης μονάδος εἰσοδήματος, μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ παραμένῃ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀναλογικότητος, γίνεται προοδευτικόν. Καὶ ὁ τρίτος ὅρος ἰσορροπίας μεταξὺ οἰκονομικῆς δράσεως καὶ δημοσιονομικῆς δράσεως μιᾶς χώρας, ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ ἱκανοποιηθῇ.

11. Ταλαιπωρία τῶν ἀμέσων καὶ ἐμμέσων φόρων κατὰ τὴν φάσιν ἀναρρώσεως ἐνὸς οἰκονομικοῦ κύκλου, ἐν σχέσει πρὸς τὸν τέταρτον ὅρον τῆς ἰσορροπίας. Οὕτω φερόμεθα εἰς τὴν σταθερότητα τοῦ τετάρτου ὅρου, ἐκείνου καθ' ὃν ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἀμέσων καὶ ἐμμέσων φόρων τείνει νὰ εἶναι ἀνάλογος (σύμμετρος) πρὸς τὴν οἰκονομικὴν δυναμικότητα τῆς χώρας.

Ἡ συμμόρφωσις πρὸς τὸν ὅρον τοῦτον συνεπάγεται συγχρόνως: α) ὅτι ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι παρέχουν ἓνα συνολικὸν εἰσόδημα ἱκανὸν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς προβλεφθείσας δαπάνας εἰς ἓνα προϋπολογισμόν διὰ τὴν ἐπίτευξιν σκοπῶν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. β) ὅτι διὰ αὐτὴν τὴν συνέχισιν τῆς λειτουργίας νὰ ἀντλήῃ φόρους ἐκ τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος μιᾶς χώρας, τοῦτο ἀναδημιουργεῖται τοῦ-

λάχιστον εἰς βαθμὸν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς ἀπωλείας ποῦ τοῦ ἐπιβάλλει ἡ τριπλῇ δρᾶσις τοῦ Κράτους.

“Ὅρια ἐπιβληθέντα εἰς τὴν μελέτην ταύτην δὲν ἐπιτρέπουν λεπτομερειακὴν ἐξέτασιν ἐπὶ τοῦ πῶς οἱ σκοποὶ οὗτοι δύνανται νὰ ἐπιτευχθῶσιν, ἐνόσω εἰσοδήματα καὶ τὰ προελθόντα ἐκ τῶν φόρων ποσὰ μεταβάλλονται κατὰ τὰς φάσεις τοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσι πραγματικότητα τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Συμπερασματικῶς λέγομεν ὅτι κατὰ τὴν ἀνυψωτικὴν περίοδον τῶν εἰσοδημάτων καὶ τῶν τιμῶν, τὸ συνολικὸν ἔσοδον τῶν ἀμέσων φόρων τείνει νὰ καταστῇ ἀναλογικῶς μικρότερον ἐκείνου τῶν ἑμμέσων φόρων. Οἱ τελευταῖοι ἀποδίδουν περισσότερον διότι εἶναι μεγαλειτέρα ἢ ἐπιθυμία κέρδους εἰς ὅλα τὰ οἰκονομικὰ ὑποκείμενα εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ διαπιστώσῃ τις μίαν σημαντικὴν διαφορὰν μεταξύ τιμῶν κόστους παραγωγῆς καὶ ἀνυψουμένων τιμῶν.

Βεβαίως τὸ σύνολον τοῦ εἰσοδήματος τῶν δύο κατηγοριῶν φόρου τείνει ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ νὰ αὐξήσῃ καὶ ἡ τάσις αὕτη παρατείνεται, μέχρις ὅτου αὐξήσουν τὰ εἰσοδήματα τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα, ἥτοι μέχρις ὅτου τὸ κόστος παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν — ἂν καὶ ἀκολουθῇ τὴν γενικὴν ἀνυψωτικὴν τάσιν — διατηρεῖται κατώτερον τῶν ἀντιστοιχῶν τιμῶν εἰς ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς ἀγορᾶς, ἢ εἰς τὸ πλεῖστον αὐτῶν. Μὲ τὴν κατάστασιν ταύτην τὸ φορολογικὸν βάρος τείνει νὰ ἀποθῇ ἓνα ποσοστὸν τοῖς ἑκατὸν πάντοτε ἀνεπαρκέστερον τοῦ αὐξάνοντος εἰσοδήματος. Καὶ ἔχουν ὥς ἀποτελεσματικωτέραν τάσιν πρὸς διαφυγὰς, μεγαλειτέραν πιθανότητα, ἐὰν τὸ εἰσόδημα αὐξάνῃ νὰ ἐξουδετερώσουν τὴν ἀπώλειαν, τὴν παρεχομένην ἐκ τῆς διπλῆς φορολογίας· εὐρυτέραν δυνατότητα νὰ αὐξήσουν τὰ ποσοστὰ τῶν ἀμέσων φόρων καὶ νὰ ἀνασυντάξουν ἐν τῷ συνολικῷ βάρει τῶν φόρων ἓνα μέτρον ἀνάλογον πρὸς τὰ ἐπιβαρυνθέντα εἰσοδήματα, ὅσας ἤθελε καταστῇ ἰσχυρῶς προοδευτικόν, χωρὶς νὰ παράγῃ σοβαρὰς ζημίας. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου — ὁ πρῶτος σκοπὸς — καθ’ ὃν οἱ ἄμεσοι καὶ ἑμμεσοὶ φόροι παρέχουν εἰσόδημα δυνάμενον νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς προβλεπομένας δαπάνας, ἐπιτυγχάνει εὐχερῶς μὲ εὐχέρειαν μάλιστα τόσον μεγαλειτέραν ὅσον περισσότερον τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν εἰδικῶν καὶ γενικῶν — κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τοῦ κόστους τοῦ παράγειν ἄλλα ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίας εἰς ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις — θὰ διατηρηθῇ διὰ τὸ Κράτος κάτω τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἐπιτευχθέντος ὑπὸ τῶν τιμῶν τῶν εἰδικῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ τοῦ συνολικοῦ ἐσόδου τῶν ἄλλων φόρων.

Καὶ ὁ δεύτερος σκοπὸς — ἐνὸς συνολικοῦ εἰσοδήματος τὸ ὁποῖον νὰ ἀναπαράγεται εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ καλύπτῃ τὰς ζημίας τὰς ἐπιβληθείσας αὐτῷ ὑπὸ τῆς κρατικῆς δράσεως — δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ εὐκόλως. Ὡστε κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς φάσεως ἀνόδου, αὐξάνει ἡ δυνατότης νὰ ἱκανοποιηθοῦν οἱ ὅροι ἰσορροπίας μεταξὺ δημοσιονομικῆς καὶ οἰκονομικῆς δράσεως. Καὶ ὁ νομοθέτης, χειραγωγῶν μὲ προσοχήν, ἐντὸς καλῶς καθωρισμένων ὁρίων τὰ ποσοστὰ τῶν ἀμέσων καὶ ἐμμέσων φόρων, δύναται ἐντὸς ὠρισμένων ὁρίων, τοῦλάχιστον, νὰ διευκολύνῃ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἀνωτέρω ὅρων ἐπίσης εἰς βραχείας περιόδους. Διότι, ὅταν ὁ παραγωγικὸς ὀπλισμὸς ἀνταποκρίνεται ἐλαστικῶς πρὸς τὴν τόνωσιν διὰ τὴν παραγωγήν καὶ τὸ πραγματικὸν εἰσόδημα εἰσρέει μὲ δυσκολίαν, εἶναι δυνατόν νὰ προκαλέσῃ καὶ αὐτὰς τὰς ὑπερβολὰς ἐσόδων, πρὸς χρησιμοποίησιν κατὰ τὰς κρίσιμους περιόδους.

12. Μεταλλαγαὶ κατὰ τὴν φάσιν τῆς πτώσεως. Μόλις ὅμως ἡ ἀγορὰ φθάσῃ τὸ «σημεῖον τῆς κρίσεως»<sup>1</sup> — ἥτοι τὴν ἀναχαίτισιν τῆς αὐξήσεως τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος μιᾶς χώρας, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ποὺ εἰς τὴν πλειονότητα τῶν συμμετεχουσῶν τοῦ συναγωνισμοῦ ἐπιχειρήσεων τὸ κόστος τοῦ παράγειν ἀποκαλύπτεται ἀνώτερον τῶν τιμῶν πωλήσεως — καὶ τὸ συνολικὸν ἔσοδον τῶν δύο κατηγοριῶν φόρων σημειοῖ μεγάλας ἐλαττώσεις. Μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν νὰ ἐξετάσωμεν εἰς προσεχῆς ἄρθρον τὸ πρόβλημα τῆς μεταβολῆς τῶν φορολογικῶν προσόδων ὡς ἐκ τῆς μεταβολῆς τῆς φάσεως τῆς συγκυρίας, θὰ εἴπωμεν ὅτι κατὰ τὴν περίοδον τῆς πτώσεως τείνουν νὰ καταστήσουν ἀναλογικῶς ὀλιγωτέρους τοὺς φόρους ἐπὶ τῶν εἰσοδημάτων, ἅτινα πρόκεινται περισσότερον εἰς τὴν πραγματικότητα τῆς ἀγορᾶς καὶ ἀναλογικῶς περισσοτέρους τοὺς φόρους ἐπὶ τῶν εἰσοδημάτων, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐκ τοῦ ἀκάμπτου χαρακτῆρος των ἐπιπίπτουν ἐπὶ τῶν ἤδη περικυπέντων κερδῶν τῶν ἐπιχειρήσεων.

Εἰς μίαν τοιαύτην κατάστασιν αἱ διαφυγαὶ τείνουν νὰ αὐξήσουν μαζὺ μὲ τὰς δηλώσεις ἀφερεγγυότητος, ἥτοι τῆς ἐκμηδενίσεως ἐνίων φορολογικῶν πηγῶν. Αἱ διπλαῖ φορολογίαι προκαλοῦν ἀκόμη χειρότερα ἀποτελέσματα, ἀφ' ἧς στιγμῆς τὸ φορολογικὸν βάρος τείνει νὰ καταστήῃ ἓνα αὐξανόμενον ποσοστὸν τοῦ καμπτομένου εἰσοδήματος. Τὸ φορολογικὸν βάρος τείνει συνολικῶς, νὰ ἀποβῇ προοδευτικόν, διότι ἡ μείωσις τῶν εἰσοδημάτων,

<sup>1</sup> Παραπέμπομεν εἰς τὴν μελέτην: *Escape from stagnation: an essay on business fluctuations*, London, King 1933, pag. 7 - 15.

εἰς μίαν φάσιν ὑφέσεων, παρουσιάζεται ἐντονωτέρα εἰς τὰς κατηγορίας τῶν ὑψηλῶν εἰσοδημάτων. Ἐπὶ τούτων δὲ ἐξαναγκάζονται νὰ καταστήσουν ἐντονωτέραν τὴν προοδευτικότητα ἐνὸς ἐκάστου τῶν φόρων καὶ τὴν προοδευτικότητα τοῦ συνολικοῦ βάρους ἐν τῇ ἀποπείρᾳ νὰ ἐπιδιωχθῇ ἓνα ὀλιγώτερον ἐλλειπὲς εἰσόδημα ἐκ φόρων.

Παρὰ τὰ θεραπευτικὰ ταῦτα μέσα, τὸ προῖόν τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν φόρων δὲν ἐπιτυγχάνει νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς προβλεπομένας δαπάνας ἐν τῷ προϋπολογισμῷ. Ἡ ἀνεπάρκεια θὰ εἶναι τόσον καθαρωτέρα ὅσον ὑψηλότερον — ὡς πρὸς τὰς τιμὰς τῶν εἰδῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν ἐν περιστολῇ ἐσόδων — θὰ παραμείνῃ διὰ τὸ Κράτος τὸ κόστος παραγωγῆς ὅλων τῶν ὑπηρεσιῶν. Οὕτε δὲ τὸ συνολικὸν εἰσόδημα μιᾶς χώρας θὰ δυνηθῇ νὰ ἀναπαραχθῇ εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς ἀπωλείας τὰς ἐπιβληθείσας εἰς τὴν κρατικὴν δρᾶσιν. Θὰ ὑποστῇ μᾶλλον νέας ἀπωλείας, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ Κράτος δὲν εἶναι ἐπιχειρήσεις, ἡ ὁποία δύναται νὰ παράγῃ μικροτέραν ποσότητα δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ τὸ κάτω κάτω νὰ διαλυθῇ. Εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ συνεχίσῃ τὴν παραγωγὴν, ὅσον ὑψηλὸν καὶ ἂν ἀποβαίνει τὸ κόστος καὶ χαμηλὸν τὸ ἔσοδον ἐκ φόρων. Οὕτως ὥστε οὐδεὶς τῶν ὄρων τῆς ἰσορροπίας μεταξύ δημοσιονομικῆς δράσεως καὶ οἰκονομικῆς δυναμικότητος τῆς χώρας ἡμπορεῖ νὰ ἱκανοποιηθῇ.

Ἀπόπειραι ἐπιστροφῆς εἰς τὴν ἰσορροπίαν θὰ ἡδύνατο νὰ γίνουιν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλαττώσεως ἀριθμοῦ καὶ ποσοστῶν τῶν ἐμμέσων φόρων, δεδομένης τῆς χαρακτηριστικῆς ἐλαστικότητός των. Ἀντιθέτως, ἀκριβῶς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, τὸ Κράτος ὄχι μόνον ὀφείλει νὰ συνεχίσῃ ἀλλὰ νὰ ἀναπτύσῃ ὅλον ἐν περισσότερον τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ πρὸς αὐξήσιν τῶν ὑπαρχόντων φόρων, μὲ εὐρυτέραν προσφυγὴν εἰς τὴν ἔμμεσον φορολογίαν. Τότε ἔχομεν δημοσιονομικὴν δρᾶσιν ἐν πλήρει ἀνισορροπίᾳ ὡς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν τοιαύτην, ὡς ἐκ τῆς ἐντάσεως τῶν φορολογικῶν διαφυγῶν, τῆς αὐξήσεως διπλῶν φορολογιῶν, τῆς ἀναπτύξεως τῆς προοδευτικότητος τῆς νέας περικοπῆς τοῦ εἰσοδήματος· ἀντὶ νὰ ἀπομακρύνῃ, ἐπαυξάνει τὰς ζημίας τῆς κρίσεως καὶ παρατείνει τὴν διάρκειάν της.

14. Σ υ μ π έ ρ α σ μ α. Αἱ ἀλήθειαι αὗται δύνανται νὰ ἔλθωσιν εἰς φῶς καὶ νὰ ἐμβραθύνῃ τις ἐπ' αὐτῶν μόνον ἐὰν φθάσῃ τις νὰ διατυπώσῃ ἓνα θεωρητικὸν διάγραμμα, τὸ ὁποῖον νὰ περιέχῃ πασιφανῶς, τὴν εὐρύτητα καὶ τὰ καθήκοντα τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως. Ἡ γνῶσις τῶν ἀληθειῶν τούτων εἶναι πολὺ διδακτικὴ.

Παρ' ὅλην τὴν προσπάθειαν ἐργασίας, παρ' ὅλας τὰς ἀπατηλὰς κατακτήσεις ὑλικῶν ἀνέσεων, μερικαὶ χῶραι ἀγγέλλουν βραδεῖαν ὑποχώρησιν τοῦ ἐπιπέδου τῆς ζωῆς. Δὲν δύναται τις νὰ ἀποκλείσῃ ὅτι ἓνα τῶν αἰτίων τῆς βραδεῖας ταύτης ὑποχωρήσεως εἶναι ἡ δημοσιονομικὴ δρᾶσις ἢ μὴ ἀνάλογος μὲ τὰς δυνατότητας τῆς χώρας. Ἐπιτρέπεται ὅπως εἰς περιόδους ἐκτάκτου ἀνάγκης, ἡ δημοσιονομικὴ δρᾶσις ἀφαιρεῖ ἐκ τῆς οἰκονομικῆς τοιαύτης περισσότερα ἐκείνων τὰ ὅποια θὰ ἐπέτρεπον αἱ ἀνάγκαι τῆς ἀναπτύξεως ταύτης ἢ τῆς ἀπλῆς αὐτῆς σταθερότητος. Ἀλλ' οὐδεμία διαλεκτικὴ προσπάθεια θὰ δυνηθῇ ποτὲ νὰ ἀγάγῃ εἰς τὸ νὰ δεχθῇ τις ὅτι μία τοιαύτη ἀνισορροπία θὰ δυνηθῇ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σύνηθες ἀποτέλεσμα τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως.

Ἡ σπουδαιότης ἐνὸς γενικοῦ σχήματος ἐν τῷ ὁποίῳ νὰ παισιωθοῦν τὰ συγκεκριμένα φαινόμενα, δύναται νὰ ζητηθῇ παρ' ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει τὸ λεπτὸν καθῆκον τῆς χειραγωγήσεως τῶν φόρων καὶ ἡ λεπτοτέρα ἀκόμη διαχείρισις τοῦ δημοσίου χρήματος. Ὄταν μία δημοσιονομικὴ δρᾶσις, σταθερῶς ἀνισορροπὸς παρὰ τοὺς τύπους, ἀφαιρεῖ — κατὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον 60 - 70 % τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος μιᾶς χώρας καὶ διαθέτει τὸ ὑπόλοιπον — πὺν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποτελῇ τὴν ἀποταμίευσιν — διὰ μόνου τοῦ χειρισμοῦ τῆς πίστεως καὶ τῶν νομισματικῶν ὑποτιμήσεων, τότε ἡ ὄψις τῆς ἀτομιστικῆς ὀργανώσεως τῆς κοινωνίας γίνεται καθαρῶς παραστατική. Ἐνα δημοσιονομικὸν σύστημα ἐν ἀνισορροπία διατελοῦν, ὡς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν δρᾶσιν — σύνηθες σήμερον μεταξὺ τῶν διαφόρων πολιτικῶν καθεστώτων — προκαλεῖ σπατάλην ἀγαθῶν καὶ ἐνεργειῶν. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα δύναται νὰ καταγγείλῃ τὴν ταυτότητα ταύτην καὶ τὰς προερχομένας συνεπείας. Ἡ περίσκεψις καὶ ἡ λογικὴ δύνανται νὰ συμβουλεύσουν τὴν κατάργησιν των ἐν τῇ πράξει.